

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ «ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА – ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
18 квітня 2018 року

КИЇВ 2019

Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. праць матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18 квітня 2018 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К. : НАУ, 2019. – 218 с.

До наукового збірника увійшли наукові статті доповідей учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (18 квітня 2018 року, м. Київ), що проводилася в Навчально-науковому інституті інноваційних освітніх технологій Національного авіаційного університету спільно з науковими установами та навчальними закладами освіти України. Адресований науковцям, аспірантам, викладачам ЗЗСО і ЗВО та працівникам у галузі освіти.

Редакційна колегія:

Муранова Н. П., доктор педагогічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Національного авіаційного університету (голова);

Бруйка О. О., кандидат технічних наук, доцент, завідувач підготовчого відділення громадян України Навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Національного авіаційного університету;

Бугайов О. Є., кандидат технічних наук, доцент, кафедри базових і спеціальних дисциплін Навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Національного авіаційного університету.

Рекомендовано до друку

Науково-методично-редакційною радою Навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 19.04.2019 р.).

За достовірність наведених даних і посилань несе відповідальність автор публікації.

ЗМІСТ

<i>Абрамян Олександр, Дубінченко Юрій.</i> Гуманістичні аспекти військової освіти.....	5
<i>Анненков Віктор.</i> Формування компетентнісного підходу у студентів в навчальному закладі як важлива компонента якості підготовки фахівців.....	8
<i>Аптілонова Тетяна.</i> Gamification as the active method of teaching.....	14
<i>Ануфрієва Надія.</i> Формування етнокультурної компетентності студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації (на матеріалі реконструкції календарно-обрядових свят під час проведення виховних заходів).....	17
<i>Безносок Олександр.</i> Василь Сухомлинський про розвиток науки про школу.....	21
<i>Білан Максим, Гальчус Андрій.</i> Компоненти лінгвістичного забезпечення в інтелектуальних системах автоматизації навчання у вищій школі.....	25
<i>Біляковська Ольга.</i> Ресурсний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін.....	28
<i>Бобро Тетяна.</i> Елементи STEM освіти при вивченні фізики.....	31
<i>Бордюг Юлія.</i> Критерії, показники та рівні сформованості готовності вихователів до роботи з дітьми в умовах спеціальних груп дошкільних навчальних закладів.....	36
<i>Боровик Людмила, Рудик Олександр, Боднарівський Віктор.</i> Методичне впровадження CAD/CAE-систем у професійну підготовку інженера.....	44
<i>Вруїака Ольга.</i> Femtosecond laser machining of cutting tool of «VolKar».....	48
<i>Бугайов Олександр.</i> Деякі особливості застосування англійських артиклів із окремими іменниками ..	51
<i>Власюк Оксана, Дараган Тетяна, Тимошенко Наталія.</i> Особливості демократизації освітнього процесу в системі вищої освіти України.....	54
<i>Восковцова Ірина.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках англійської мови.....	58
<i>Грищук Юлія.</i> Особливості розвитку системи неперервної освіти в республіці Польща.....	61
<i>Грущинська Наталія.</i> Управління та економіка освіти в сучасних умовах розвитку суспільства.....	65
<i>Гулько Любов.</i> Порівняння змісту терміна «прикладна лінгвістика» у працях українських та китайських вчених.....	68
<i>Дем'янюк Олексій, Коваль Юрій.</i> Особистісно орієнтований підхід до виховання особистості у навчально-виховному процесі ВНЗ.....	72
<i>Єфремова Галина.</i> Розвиток професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти.....	77
<i>Іванова Ірина.</i> Тенденції ринку освітніх послуг та інвестування у відтворення людського капіталу....	80
<i>Ковальчук Наталія.</i> Активізація навчально-дослідницької діяльності в умовах особистісно орієнтованого навчання.....	86
<i>Кондратюк Людмила.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій і електронних засобів навчання в процесі вивчення дисципліни «основи екології».....	90
<i>Костенко Галина, Ковтун Наталія.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні економічних дисциплін.....	93
<i>Кресан Тетяна.</i> Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів художніх спеціальностей.....	95
<i>Лугова Тетяна.</i> Методична компетентність учителя-філолога: структура і зміст.....	98
<i>Максимчук Віра, Ямковий Олександр.</i> Інтегровані бінарні заняття як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.....	102
<i>Максютенко Ірина.</i> Обґрунтування необхідності відкриття спеціалізації «соціальна орієнтація бізнесу».....	105
<i>Мержвинська Анна.</i> Аналіз ролі й функцій викладача дистанційної форми навчання в сучасній системі вищої освіти.....	109
<i>Moiseeva Natalia.</i> Development of professionally-oriented tasks for students-geographers.....	112
<i>Нежива Ольга.</i> Футурологічний проект освітньої політики в Україні.....	114
<i>Одарченко Роман, Андрусак Наталія.</i> Удосконалення системи професійної орієнтації, як складника забезпечення едукативних очікувань стейкхолдерів вищої освіти України.....	116
<i>Островська Людмила.</i> Проблеми та перспективи використання інноваційних технологій у сучасній	

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 18 квітня 2018 року

школі	121
Полющенко Ірина. Огляд і аналіз досліджень у галузі інформаційної культури	126
Попов Петро. Самостійна робота студентів з вищої математики у коледжах: особливості, форми організації, проблеми	130
Примакова Віталія. Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах освітніх Трансформацій	135
Приходько Оксана. Стратегії літературознавчого аналізу художнього твору у процесі підготовки старшокласників до складання ЗНО	138
Samoilenko Nataliya. Global englishes: teaching and learning challenges	141
Свентицька Валентина. Взаємозв'язок фізичних констант як один із факторів узагальнення знань із фізики	144
Сидорович Марина. Наукова студентська група «цитоеколог» як формат відкритої освіти в класичному університеті	147
Сіткар Віктор, Сіткар Степан. Центр довузівської підготовки як важлива складова профорієнтації, контролю та моніторингу знань майбутніх абітурієнтів	152
Скоробагатько Катерина. Інноваційні технології на уроках української мови та літератури в умовах ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою	155
Степанюк Наталія. Питання реформування системи державного управління в Україні	159
Супрун Дар'я. Впровадження інноваційних технологій в контексті новітніх тенденцій професійної підготовки психологів	161
Тандир Лариса. Особливості мотивації навчальної діяльності студентів технічних спеціальностей	166
Трегубова Галина. Тестовий контроль як ефективний засіб перевірки рівня якості знань студентів	171
Триколенко Софія. Мистецтво, що окрилює	175
Федірко Наталія. Продуктивне застосування освітніх інновацій у викладанні іноземної мови	178
Федулова Любов. Формування інноваційно-креативного мислення при викладанні управлінських дисциплін	180
Хребет Валерій. Про деякі особливості контролю знань на заняттях із математики	187
Чібісова Ірина, Муранова Наталія. Щодо критеріїв ефективності освіти	190
Шевченко Вікторія. Сутність та принципи службової етики	194
Шевченко Віта. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій та електронних засобів під час викладання української літератури та мови	196
Шевченко Олександр. Методологія проведення лекційного заняття «державна реєстрація земельних ділянок» у фаховій підготовці майбутніх землевпорядників	201
Ямкова Тетяна. Тестовий контроль в системі оцінювання навчальних досягнень студентів	204
Ямковий Олександр. Практична підготовка фахівців у вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації: стан та проблеми	207
Янчук Наталія. Формування мовнокомунікативної компетенції майбутніх учителів-словесників засобами лінгвістичних дисциплін	210
Яригіна Єлизавета. Оцінювання – найважливіший компонент гарантії якості в закладі вищої освіти	213
Відомості про авторів	216

УДК 373.5.016:003-028.31]:005.336.2

Приходько Оксана, м. Київ

СТРАТЕГІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО СКЛАДАННЯ ЗНО

Стаття присвячена окресленню провідних методів, форм і методичних прийомів аналізу художнього твору на уроці української літератури у процесі підготовки старшокласників до складання ЗНО з української мови та літератури. Запропоновано алгоритм аналізу ліричного твору, таблиці-цитатники до характеристики персонажів значних за обсягом епічних, ліро-епічних та драматичних творів у рамках програми ЗНО.

Ключові слова: *аналіз художнього твору, ЗНО, читацька компетентність, дослідницька компетентність, літературний паспорт твору, алгоритм аналізу ліричного твору, таблиця-цитатник.*

The paper deals with major methods, forms and methodological techniques of literary work analysis in Ukrainian literature classes in the course of senior pupils preparation for the external independent testing in the Ukrainian language and Ukrainian literature. An algorithm is suggested for lyrical work analysis and quotation tables are presented for describing characters of voluminous epic, lyrico-epic, and drama works within the external independent testing program.

Keywords: *literary work analysis, external independent testing, reading competence, research competence, literary passport of a work, literary work analysis algorithm, quotation table.*

Аналіз художнього твору є основою вивчення літератури в школі. У процесі підготовки до складання загальнонаціонального оцінювання з української мови та літератури важливе місце посідає літературознавча підготовка учнів та учениць, що є запорукою якісного вивчення, а відтак – глибокого розуміння проблематики та поетики текстів, передбачених програмою ЗНО, затвердженою Міністерством освіти і науки України [3].

Питанню літературознавчого аналізу художнього твору в школі присвячені праці низки літературознавців та фахівців із методики викладання української літератури: Н. Волошиної, Г. Клочека, Є. Пасічника, О. Семеног, Б. Степанишина, Г. Токмань, Б. Тихолоза, В. Шуляра та інших. У царині методики аналізу художнього твору на уроках літератури науковцями та педагогами пропонуються різні як традиційні, так й інноваційні методи та методики, форми і прийоми аналізу художнього тексту.

Мета розвідки полягає в окресленні комплексу найбільш оптимальних форм, методів і прийомів літературознавчого аналізу художнього твору у процесі підготовки до складання ЗНО на уроці української літератури.

Для того щоб ґрунтовно опрацювати текст, збагнути його проблематику, мотиви, концепцію і задум письменника, відчути авторський стиль, одержати естетичну насолоду, пережити почуття і переживання героїв, емоційне піднесення, учням не достатньо просто прочитати текст твору (безперечно, повну його версію, а не за хрестоматією), – його, цей текст, потрібно на уроці «проговорити». Під поняттям «проговорити» йдеться про низку методичних технік і прийомів, до яких вдається вчитель під час аналізу твору.

Специфіка проведення ЗНО з навчальних дисциплін, а зокрема з української мови та літератури, полягає в тому, що учень має запам'ятати, а потім відтворити здебільшого через виконання тестів двох видів (з однією правильною відповіддю та на відповідність) якомога більший обсяг матеріалу, окреслений програмою ЗНО. Зміст тестів з української літератури націлений оприятити знання учнів у двох площинах – теорії літератури (поняття про течії, стилі, напрями, роди й жанри, композиційну специфіку та архітектоніку й поетику текстів (тропи, синтаксичні і стилістичні фігури тощо) та змісту творів (елементи сюжету, послідовність подій, система персонажів, їх цитатна характеристика, проблематика, провідні мотиви (для ліричного твору) тощо). Причому значна частина тестів здебільшого з однією правильною відповіддю ставить перед випускником подвійне, а іноді й потрійне завдання.

Наводимо приклад. Завдання 41 ЗНО 2018 року (сесія 1). «Були вони всі три панські й повиростали по панських дворах. Лушня був пана Совинського, а Пацюк та Матня – пана Польського, того самого, що й Чіпчин батько», – сказано про персонажів

А історичного роману

Б соціально-психологічного роману

В соціально-побутової повісті

Г сентиментально-реалістичної повісті

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 18 квітня 2018 року

Д пригодницького роману

Щоб обрати правильну відповідь, учень повинен виконати подвійне завдання: згадати назву твору та визначити його жанр.

Якісні знання учнів у процесі підготовки до складання ЗНО з української мови та літератури мають забезпечуватися високим рівнем розвитку читацької компетентності. Під читацькою компетентністю розуміємо «якість особистості, яка виявляється в готовності й здатності самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читацькою діяльністю знання та вміння розв'язувати актуальні завдання, здійснювати читацький і особистісний саморозвиток» [5, с. 9].

Високий рівень розвитку читацької компетентності на уроці аналізу художнього твору сприяє максимальному засвоєнню/запам'ятовуванню учнями текстів через розвиток емоційного інтелекту. Робота з текстом виявляє, наскільки учень може бачити / відчувати / розуміти текст, зчитувати інформацію, що ховається за підтекстом, пізнавати механізм творення / конструювання твору, і, звісно, розкодовуючи думки й почуття автора, розуміти його головний меседж, спрямований на читача-реципієнта. Діалектика процесу читання / інтерпретації очевидна: виконуючи аналіз художнього твору, учень одночасно виступає і реципієнтом, й інтерпретатором тексту. Щоб розвинути читацьку компетентність, учитель має поступово, індуктивно (починаючи з 5 класу) формувати навички комплексного аналізу тексту, привчати бачити його глибинний зміст (підтекст), пояснювати й мотивувати кожне слово в тексті, кожен художній прийом, пізнавати механізми творення тексту з усім арсеналом художніх засобів, якими послуговується автор, розкриваючи всі його «секрети поетичної творчості».

Готуючи старшокласника до складання ЗНО, учитель має сформувати майстерного інтерпретатора художнього тексту. Оскільки через якісну рецепцію художнього твору та здатність до читацької інтерпретації текст залишається в інтелектуальній та емоційній пам'яті учня. Сьогодні популярною формою аналізу художнього твору на уроках як української, так і зарубіжної літератури стало укладання літературного паспорта твору. В основу такої методики покладено схему, шаблон, що сприяє систематизації і запам'ятовуванню матеріалу. Зазвичай літературний паспорт твору передбачає такі номінації: автор, назва твору, літературний рід, жанр, форма, тема (мотив), ідея, проблематика, сюжет, композиція, персонажі. Номінації варіюються, залежно від родової специфіки тексту (епічний, ліричний, драматичний). Мета виконання такого завдання цілком очевидна – змусити учня запам'ятати, а потім пригадати й відтворити конкретний літературний твір із масиву виучуваних художніх текстів. Працювати над складанням літературного паспорта твору учні починають ще з 5 класу. В основі методики аналізу літературного паспорта твору покладено схему, що зумовлює чітку регламентованість і структурованість. Ця методика є досить дієвою в контексті підготовки учнів до складання ЗНО з української мови та літератури. Тому більшість сайтів, контент яких націлений на підготовку до успішного складання ЗНО, подають інформацію про літературні твори, визначені програмою ЗНО, саме у формі літературного паспорта художнього твору. Така форма репрезентації літературного твору спрямована на чітку регламентацію матеріалу, «розкладання за полицями», що сприяє запам'ятовуванню і, відповідно, пригадуванню та ідентифікації за потреби колись виучуваного тексту. Це є маркером знань.

Запам'ятовуванню через емоційне переживання учнями й ученицями літературного твору покликаний його ґрунтовний літературознавчий аналіз. Він має детонувати / стимулювати дослідницький потенціал старшокласників і старшокласниць, розвивати креативне мислення, яке є ключем до прочитання / розкодування тексту та його інтерпретації. Саме слово «аналіз», якщо звернутися до словника, означає «процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини. Аналіз художнього твору – це уявна операція над твором, яка передбачає членування його на частини (складники змісту і форми), виділення певних частин дослідження, їхніх особливостей, визначення місця й функціональної ролі в загальній системі твору, встановлення характеру взаємодії з іншими його частинами». Отже, як контекстуальні синоніми можемо поставити знак рівності між дефініціями слів «аналіз» та «розкодування».

Спробуємо вибудувати алгоритм аналізу ліричного твору, зокрема поезії. Що ж має «бачити» учень, аналізуючи текст?

Пропонуємо своєрідний навігатор-алгоритм, який підкаже, на що варто звернути особливу увагу, глибинно аналізуючи художній твір.

1. Виявити (якщо є) для ідентифікації автора біографічні маркери тексту.
2. Визначити ключовий мотив.
3. Охарактеризувати ліричного героя.

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 18 квітня 2018 року

4. Віднайти ключові образи та семантичні поля навколо них, що формуються за допомогою відповідних лексем, та їх проінтерпретувати.

5. Звернути особливу увагу на символіку тексту та конкретні образи-символи (вони ж бо витворюють підтекст – прихований зміст), розшифрувати символіку.

6. «Побачити» й пояснити колористику поезії, через яку розкривається внутрішній світ, психологічний стан, думки, почуття ліричного героя.

7. Перевірити, чи є в тексті алюзії.

8. Виокремити тропи й синтаксичні фігури.

9. Провести скрупульозний лінгвістичний аналіз тексту, репрезентований на різних рівнях: лексичному, фонографічному, синтаксичному тощо [1, с. 35–36].

Запропонований алгоритм аналізу художнього твору спрямований на розвиток читацької інтерпретації тексту (текстоцентричний). Такий аналіз передбачає якісну підготовку учнів і учениць до складання ЗНО через формування не лише читацької, а й дослідницької компетентностей.

Окрема група тестів, найчастіше на відповідність, передбачають достеменне знання персонажів, найчастіше їх портретних характеристик та характеристик через їх висловлювання.

Якісному запам'ятовуванню інформації про літературних героїв, систематизації знань про художній твір сприятимуть так звані «цитатники», які рекомендуємо впорядковувати систематично, впродовж вивчення усіх значних за обсягом епічних, драматичних і ліро-епічних творів, подаючи матеріал у вигляді таблиці. Пропонуємо таблицю, яку доцільно укласти разом із учнями та ученицями у процесі вивчення поеми І. Котляревського «Енеїда». За таким принципом доцільно укласти таблиці до всіх значних за обсягом творів, передбачених програмою ЗНО (табл. 1.).

Таблиця 1

Цитати до поеми «Слово про Ігорів похід»

Персоналія герой/автор	Цитата
	«Енеїда»
Еней	«...був парубок моторний / І хлопець хоть куди козак...», «... в Трої народився / І мамою Венеру звав...», «збудує сильне царство / І заведе своє там панство: Не малий буде він панок. / На панщину весь світ погонить, / Багацько хлопців там наплодить / І всім їм буде ватажок...».
Юнона	«Розкудкудакалась, як квочка, — / Енея не любила — страх; / Давно вона уже хотіла, / Його щоб душка полетіла / К чортам і щоб і духне пах».
Венера	«Проворна, враг її не взяв, / Побачила, що так полоха ... / Умилася, причепурилась / І, як в неділю, нарядилась, / Хоть би до дудки на танець! / Взяла очіпок грезетовий / І кунтуш з усами мостровий».
Дідона	«Розумна пані і моторна, / Для неї трохи син імен: / Трудяща, дуже працювита, / Весела, гарна, сановита. / Бідняжка — що була вдова».
Сівілла	«Як вийшла бабище старая, / Крива, горбатая, сухая, / Запліснявіла, вся в шрамах; / Сіда, ряба, беззуба, коса, / Розхристана, простоволоса. / І, як в намисті, вся в жовнах».
Цірця	«...Люта чарівниця / І дуже злая до людей; / Які лиш не остережуться, / А їй на острів попадуться, / Тих переверне на звірей».
Турн	«Не в шукку молодець був жвавий, / Товстий, високий, кучерявий, / Обточений, як огірок; / І війська мав свого чимало, / І грошків таки бряжчало...»
	Літературознавці про «Енеїду»
М. Рильський	"Енциклопедія українського життя XVIII століття"
М. Рильський	«...Поема Котляревського – самобутній і глибоко національний твір, де стародавніх троянців і латинян переодягнуто в жупани й кобеняки українського козацтва XVIII ст., в каптани й мундири тодішнього чиновництва, у підрясники й ряси «халтурного роду»,...де широко пензлем змальовано побут тогочасного панства, що замінило собою Вергілієвих олімпійців»
Т. Шевченко	«знаменита пародія».
В. Сосюра	«Над книжкою твоєї "Енеїди" нащадок схилить радісне чоло»
О. Білецький	«...Це ті самі люди, сильні, відважні, невтомні в походах, яким не потрібне багатство, а потрібна перш за все воля, свобода, без якої і життя для них немає... Вони умруть, але

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 18 квітня 2018 року

Персоналія герой/автор	Цитата
	не стануть рабами».

Таким чином, у процесі підготовки старшокласників до складання ЗНО з української літератури можна аналізувати твори, органічно поєднуючи дві схеми, одна з яких зорієнтована на систематизацію і запам'ятовування обов'язкових елементів/складників проблемно-тематичної і структурної організації художнього твору, що одержала назву «Літературний паспорт твору», друга – текстоцентрична, дослідницька, інтерпретаційна, спрямована на глибинний аналіз тексту. Інформацію про літературних персонажів та цитати літературознавців та письменників про твір доцільно систематизувати та акумулювати у вигляді таблиць–цитатників.

Література

1. Дроздовський Д. І., Гримашевич Г. І., Калинич О. В., Кузьмич О. О., Приходько О. Ю. Практичні рекомендації з підготовки до IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури / О. Ю. Приходько, Д. І. Дроздовський, Г. І. Гримашевич, О. В. Калинич, О. О. Кузьмич. – Харків : Українознавча гра «Соняшник», 2017. – 70 с.
2. Приходько О. Повість Івана Франка «Перехресні стежки» як об'єкт літературознавчого та інтермедіального аналізу на уроці літератури у профільній школі / Оксана Приходько // Українська мова і література в школі. – 2016. – №5 (128). – С. 32.
3. Програма ЗНО з української мови і літератури. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/progame/>
4. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури / Ганна Токмань // Дивослово. – 2002. – №10 (548). – С. 42.
5. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо / Анатолій Фасоля // Дивослово. – 2017. – №9 (726). – С. 8 – 15.